

יא. שאלה. האוכל מיני מזונות עם דברים שרגילים ללפת בהם את הפת, כגון בשר ביצים ירקות או גבינה, או ששותה עמהן משקין, האם מברך רק על מיני המזונות, או אף על שאר הדברים שאוכל עמהם.

תשובה. אם אוכל מיני המזונות כשיעור קביעות סעודה, שהוא נפח של כמאתים ושלשים גרם, מברך עליהם המוציא לחם מן הארץ ופוטר את שאר הדברים הבאים עמהם. וכן אם מורח גבינה על מיני המזונות, אינו מברך אלא על מיני המזונות בלבד. אבל אם אוכל כל מין בנפרד, מברך על כל מין את ברכתו הראויה, ובלבד שמיני מזונות אלו ברכתם בורא מיני מזונות בודאי, וכמו שנתבאר בתשובה הקודמת, ששלשה תנאים צריכים כדי שתהא ברכתם מזונות בודאי, אבל מזונות שאין בהם את שלשת התנאים יחד, הם ספק פת, ולכן אין לברך על שאר הדברים שאוכל עמהם. וכדי לצאת מן הספק יברך קודם על שאר הדברים, ואחר כך יברך על מיני המזונות, או שיאכל את שאר הדברים לאחר שיברך ברכה אחרונה על מיני המזונות.

מכל מקום כזית פת, ולכאורה יצטרך לברך בודאי ברכת המזון. אולם אינו כן, שכפי שנתבאר לעיל י"א שאין הדעות חלוקות זו על זו, ולכונ"ע כל שיש תנאי אחד, ברכתו בורא מיני מזונות, וא"כ עדיין קיימינן בספק ברכות, וספק ברכות להקל, ואין לברך ברכת המזון אף כשאוכל ג' מיני מזונות אלו, אלא יברך לבסוף על המחיה. ומכל מקום כיון שלפי דעת מרן הדעות חלוקות זו על זו וכמו שנתבאר לעיל, ולדעת מרן יש לברך ברכת המזון בתורת ודאי, יש להזהר שלא לאכול ג' מיני מזונות אלו יחד, כיון שמכניס עצמו לחיוב ברכת המזון בתורת ודאי לדעת מרן.

יא. הדבר פשוט שאם אוכל מיני מזונות בשיעור קביעות סעודה ומברך המוציא, שאין מברך על שאר הדברים הבאים עמהם, שהרי הם דברים הבאים מחמת הסעודה, שאינו מברך עליהם, כמבואר בשו"ע בסימן קע"ז סעיף א'. ושיעור קביעות סעודה הוא בנפח ד' ביצים, שהם כמאתים ושלשים גרם, וכיון שהשיעור הוא בנפח, המשקל משתנה לפי המשקל הסגולי של כל דבר, ולכן במיני מזונות שאינם רכים יש שיעור קביעות סעודה אף בכמאה ושישים גרם בלבד, וכמו שנתבאר לעיל בכאורים לתשובה ג'. וכן האוכל פחות משיעור קביעות סעודה, ומורח שאר דברים עליהם, הרי הם בטלים למיני המזונות, ואינו מברך אלא על מיני המזונות בלבד. אבל אם אוכל כל מין בנפרד, אינם בטלים מדין עיקר וטפל, וכמו שיתבאר להלן בפרק י"ד בכאורים לתשובה ל', שכפת הבאה בכיסנין לא נפטרים שאר דברים הבאים ללפת בהם את הפת, וכמ"ש בכרכ"י בסימן ר"ח אות י"ג, שאין פת הבאה בכיסנין פוטרת אלא משום עיקר

א', ע"ש, או שיכוין בברכת המוציא לפטור את מיני המזונות שיאכל לבסוף, שבזה פוטר את המזונות, דקי"ל בירך המוציא על מזונות יצא, וכן כתב בכה"ח שם אות מ"ט, ע"ש. והוא הדין שיכול לכוין בברכת המוציא שאין פוטר בברכה זו את מיני המזונות, שאז אפילו להצד דחשיב פת צריך לברך על מיני המזונות, שהרי כיון שלא לפטור אותם, שהרי על כל מה שאוכל בסעודה אינו מברך משום שפטר בברכה הראשונה, אבל כשלא כיון לא יצא. וכדמוכח ממש"כ בשו"ע בסימן קע"ז סעיף ה', שאם שלחו לו באמצע הסעודה פת שלא היתה דעתו עליה, צריך לברך עליה. ואף הרמ"א לא חלק שם אלא משום שסתם דעתו של אדם על כל מה שמביאים לו בסעודה, אך כשמכוין שלא לפטור, צריך לחזור ולברך. ואין לחוש משום ברכה שאינה צריכה, כיון שעושה כן כדי לצאת מן הספק, וכמו שנתבאר בספר אור לציון תשובות ח"א חאו"ח סימן י"ז, ע"ש. וכן במקום שאינו יכול לדחות את אכילת מיני המזונות לאחר ברכת המזון, יכול לברך שהכל על מעט סוכר, ולכוין לפטור בזה את העוגות, וכן כתב בבן איש חי פרשת פנחס אות כ"ב, ע"ש.

והנה אע"פ שנתבאר שיש ג' דעות לענין פת הבאה בכיסנין, ולפי זה לכאורה יוצא, שהאוכל אף שלא בתוך הסעודה ג' מיני מזונות מכל שלושת הסוגים המנויים לעיל, שלכל אחד יש תנאי אחר מג' התנאים, דהיינו שאכל כזית ממזונות שאין בהם תערובת בלישה, וכזית ממזונות לא פריכים, וכזית ממזונות לא ממולאים, וכגון שאכל כזית ביסקוויט, וכזית עוגת טורט, וכזית מצה שלמנהג בני ספרד ברכתה מזונות, שלכל הדעות החלוקות לעיל אכל

יב. שא"ל. האם מברכים על אכילת גלידה בתוך הסעודה.

תשובה. גלידה שיש בה חלב, וכן גלידה הנעשית מקצפת ביצים, מברכים עליהם בתוך הסעודה, אבל גלידה שנעשתה מנוזלים לא חלביים אין מברכין עליה בתוך הסעודה.

הקפאה, לפי שלא יקפאו באמת, ומשקה יחשב, ואפילו בעת ההקפאה, ע"ש, וראה עוד בשו"ת מטה יוסף ח"ב סימן י"ח, ע"ש, ויש ללמוד מדין טומאת אוכלין אף לענין ברכות שדינם כמשקין, וראה במג"א בסימן קנ"ח ס"ק ז' שלמד כן גם לענין טיבולו במשקה, ע"ש, ולכן אין לברך בתוך הסעודה אלא על גלידה חלבית בלבד. וראה עוד מה שיתבאר בזה להלן בפרק י"ד בבאורים לתשובה י"ח, ע"ש.

ולפי מה שכתב בשו"ע בסימן קע"ד שם, שכיון שאף במשקין יש אומרים שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה, לכן הרוצה להסתלק מן הספק ישב קודם נטילה במקום סעודתו ויברך על דעת לשתות בתוך סעודתו, הוא הדין שיש להחמיר לענין גלידה שאינה חלבית לפטור אותה בדבר אחר, ועל כל פנים אין זה אלא ממידת חסידות, כיון שאין המנהג כדברי השו"ע, וראה מה שיתבאר עוד בזה להלן בפרק י"ג בבאורים לתשובה ו', ע"ש.

והוא הדין גם שלא בשעת הסעודה, דקי"ל שיין פוטר שאר משקין, וכמ"ש בשו"ע שם סעיף ב', (וראה להלן בפרק כ' תשובה ט' שנתבאר שדי בטעימת יין כל שהיא, ודלא כהביאור הלכה, ע"ש), שנראה שיין פוטר אף גלידה, כיון שדינה כמשקין, וגלידה חלבית שדינה כאוכל אינו פוטר, אלא שיש להסתפק בזה, שקשה לומר שכשמברך על היין דעתו גם על הגלידה, ולכן מספק יש לפוטרם בדבר אחר.

וכל מה שנתבאר שגלידה, והוא הדין ארטיק, שאין בהם חלב דינם כמשקין, היינו בגלילות המצויות כיום, שרובם משקין, אלא שמוסיפים בהם כמה חומרים, אבל יש העושים גלילות ע"י שמקציפים ביצים ומוסיפים מעט חומרים, והם אוכל גמור, וודאי שדינם כאוכל, ומברכים עליהם בתוך הסעודה, כיון שבאים לקינוח.

והוא הדין למביאים נחל קרוש (ג'לי) לקינוח, שדינו כאוכל, כיון שאינו מפשר כגלידה, ומברך עליו בסוף הסעודה. וראה להלן בפרק י"ד תשובה י"ח מה שנתבאר לענין ברכה אחרונה על גלידה, ע"ש.

פוטר את הטפל, ע"ש, וראה גם בכה"ח שם אות ע"ה. ואולם במציות, אם אוכל עמהם דברים המלפתים, הם חשובים טפלים אפילו שאינו מורח על המציות, אלא אוכל בנפרד, כיון שדרך לאכול מציות עם דברים המלפתים הטפלים להם, ולכן מברך על כל מין ומין.

והנה כיון דבעינן ג' תנאים כדי שמיני המזונות תהיה ברכתם במ"מ בתורת ודאי, וכמו שנתבאר בארוכה בבאורים לתשובה הקודמת, א"כ כל מיני המזונות שאין בהם את שלושת התנאים, הם ספק פת הפוטרת כל מה שבא עמה. ואף על משקין אין מברכים בתוך הסעודה, כמבואר בשו"ע בסימן קע"ד סעיף ז' ע"ש, א"כ מספק אין לברך על שאר דברים שאוכל עם מיני המזונות לאחר שבירך על מיני המזונות. ולכן לצאת מידי ספק יברך קודם על המשקין ועל שאר הדברים ואח"כ יברך על מיני המזונות, או שיברך ברכה אחרונה על מיני המזונות ורק לאחר מכן יברך על שאר הדברים. ואין בזה משום גורם ברכה שאינה צריכה, כיון שעושה כן כדי לצאת מידי ספק, וכמו שנתבאר בספר אור לציון תשובות חלק א' חאו"ח סימן י"ז, שכל שגורם ברכה כדי לצאת מידי ספק, אין בזה משום גורם ברכה שאינה צריכה.

יב. הדבר פשוט שאוכלין הבאים בסעודה שלא מחמת הסעודה אלא לקינוח מברכים עליהם לפניהם, כמבואר בשו"ע בסימן קע"ז סעיף א', אבל משקין הבאים בסעודה אין מברכים עליהם, חוץ מן היין, וכמ"ש מרן בסתם בסימן קע"ד סעיף ז', ע"ש. ונראה שגלידה חלבית דינה כאוכל, וכיון שבאה לקינוח מברכים עליה, אבל שאר גלילות שעשויות ממשקין אחרים, דינם כמשקה ואין מברכין עליהם, שיש ללמוד דין זה מדברי הרמב"ם בפרק ט' מהלכות טומאת אוכלין הלכה א', השמן או הדבש שנטמאו ואח"כ קרשו ואח"כ נימוחו, הרי הן ראשון לטומאה לעולם, מפני שהן כמשקין, ואעפ"י שקפאו אחר שנטמאו. וכתב עוד בהלכה ב', הרוטב והגריסין והחלב שקרשו, הרי הן כאוכלין וצריכין מחשבה. מוכח שחלב שקרש דינו כאוכל, ושאר משקין כמו שמן ודבש שקרשו דינם כמשקין, וע"ש בכס"מ שכתב שדינם כמשקין אפילו בשעה שקפואים, ושכן מפורש בפירוש המשנה להרמב"ם, ומטעם שהקפאתם אינה